

ตำรับยาห้ารากล จากบัญชียาหลักแห่งชาติ

(Ya-Ha-Rak Remedy from the National Drug List)

ผศ.ดร.ภญ.สุภารัตน์ หอมหวล

ตำรับยาห้ารากล เป็นหนึ่งในตำรับยาแผนโบราณของไทยที่ใช้ในการแก้ไข้ ถูกบรรจุอยู่ในบัญชียาจากสมุนไพร ในบัญชียาหลักแห่งชาติ ปี พ.ศ.2559 ของประเทศไทย ตำรับประกอบด้วยรากลของสมุนไพร 5 ชนิด ได้แก่ ชิงชี ย่านาง คนทา เท้ายายม่อม และมะเดื่อชุมพร บทความนี้ได้รวบรวม และเผยแพร่ รายงานฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา ของตำรับยา เช่น ฤทธิ์แก้ไข้ แก้ปวด แก้ไข้มาลาเรีย ด้านการอักเสบ ด้านจุลชีพ ด้านอนุมูลอิสระ การศึกษาทางคลินิก การศึกษาทางพิษวิทยา เป็นต้น ผลที่ได้จากการศึกษายืนยันถึงประสิทธิภาพ และความปลอดภัย ของตำรับยาสมุนไพรตามองค์ความรู้ดั้งเดิม ดังนั้นจึงสามารถใช้เป็นวิธีการรักษาทางเลือก นอกเหนือจากการใช้ยาแผนปัจจุบัน และสามารถส่งเสริมการผลิตเพื่อจำหน่ายได้

บทนำ

ตำรับยาห้ารากล เป็นยารักษาอาการไข้ ที่บรรจุอยู่ในบัญชียาจากสมุนไพร ในบัญชียาหลักแห่งชาติ กลุ่มยาแผนไทยแก้ไข้ ซึ่งมีทั้งสิ้น 6 ตำรับ ได้แก่ ยาเขียวหอม ยาจันทร์ลีลา ยาประสะจันทร์แดง ยาประสะเปราะใหญ่ ยามหานิลแห้งทอง และยาห้ารากล (คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ, 2559) ยาห้ารากลเป็นตำรับยาแผนโบราณของไทย ที่มีการนำมาใช้รักษาอาการไข้ มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว โดยมีชื่อเรียกตำรับยานี้หลายชื่อ ได้แก่ ยาเบญจโลกวิเชียร ยาแก้วห้าดวง และยาเพชรสว่าง (กองการประกอบโรคศิลป์, 2542a) ในหนังสือแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ซึ่งเป็นตำรายาแผนไทยที่ได้รับการยอมรับเป็นมาตรฐาน ได้กล่าวถึงสรรพคุณของยาห้ารากล ในการรักษาอาการไข้ ไว้ในคัมภีร์ตักศิลา โดยให้ใช้ตำรับยานี้เพื่อกระทุ้งพิษไข้ (การทำให้พิษไข้ถูกขับออกมาภายนอก) ให้ออกมาก่อนเป็นลำดับแรก แล้วจึงใช้ยาตำรับอื่นๆ ต่อไป โดยใช้กับไข้พิษ ได้แก่ ไข้รากลสด ไข้ดำอืดแดง ไข้มาลาเรีย ไข้หมาเมฆ ไข้ม่านนิล เป็นต้น อาการทั่วไปของพิษไข้ คือปวดศีรษะตัวร้อนจัด ประดุกเปลวไฟ ปากแห้ง ฟันแห้ง น้ำลายเหนียว ตาแดงคล้ายสายเลือดร้อนใน กระหายน้ำ มือเท้าเย็น มีเม็ดขึ้นตามร่างกาย เม็ดนั้นเล็กบ้าง ใหญ่บ้าง สีต่างๆ กัน ดำก็มี แดงก็มี เขียวก็มี เป็นต้น (กองการประกอบโรคศิลป์, 2542b และ บุขบา, 2542) ในตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม กองการประกอบโรคศิลป์ กล่าวถึง พิกัดยาเบญจโลกวิเชียร (ยาห้ารากล) ว่า คือการจำกัดจำนวนตัวยาเสมอด้วยแก้ววิเชียร 5 อย่าง ได้แก่ รากลชิงชี รากลย่านาง รากลเท้ายายม่อม รากลคนทา และรากลมะเดื่อชุมพร สรรพคุณ ใช้กระทุ้งพิษไข้ต่างๆ หรือถอนพิษต่างๆ แก้ไข้ต้นมือ แก้ไข้พิษ ไข้กาฬ ไข้หัว แก้ไข้เพื่อดี และโลหิต (กองการประกอบโรคศิลป์, 2542a)

ไข้ (fever) คืออาการตัวร้อน อุณหภูมิของร่างกายสูงกว่า 37.2°C (วัดทางปาก) 36.7 °C (วัดทางรักแร้) หรือ 37.7°C (วัดทางทวารหนัก) สาเหตุที่พบบ่อยได้แก่ ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ ทอนซิลอักเสบ ไข้มีฝิ่นหรือตุ่มขึ้น ไข้เลือดออก มาลาเรีย ไทฟอยด์ เป็นต้น การรักษา ไข้ยาลดไข้ แก้อาการตัวร้อน ได้แก่ ยาในกลุ่มต้านการอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ แต่มีผลข้างเคียงที่พบบ่อยคือ การระคายเคืองต่อกระเพาะอาหาร และยับยั้งการจับตัวของเกล็ดเลือด ทำให้เลือดออกง่าย ควรหลีกเลี่ยงการใช้ในผู้ป่วยที่สงสัยมีความเสี่ยงต่อภาวะเลือดออก เช่น ไข้เลือดออก โรคเลือดต่างๆ บาดแผล และยาพาราเซตามอล ที่มีสรรพคุณลดไข้ แก้อาการปวด แต่ยานี้เป็นพิษต่อตับถ้าใช้เกินขนาด (มากกว่า 140 มิลลิกรัม/กิโลกรัม) (มก./กก.) อาจทำให้เซลล์ตับถูก

ทำลาย กลายเป็นโรคตับวายเฉียบพลัน ในเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ไม่ควรให้เกินวันละ 1,200 มก. ผู้ใหญ่ไม่ควรเกินวันละ 4 กรัม และอาจทำให้เกิดตับอักเสบ ถ้าใช้ในขนาด 5-8 กรัม/วัน ติดต่อกันหลายสัปดาห์ หรือ 3-4 กรัม/วัน ติดต่อกันนาน 1 ปี (สุรเกียรติ, 2553) ดังนั้นการใช้ยารักษาไข้ ด้วยยาจากพืชสมุนไพรจึงเป็นทางเลือกหนึ่ง เพื่อลดอาการข้างเคียงต่างๆ ที่เกิดจากยาแผนปัจจุบัน อีกทั้งสมุนไพรแต่ละชนิด มีองค์ประกอบทางเคมีที่หลากหลาย จึงสามารถใช้รักษาอาการอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการเกิดไข้ได้ด้วย เช่น ลดการอักเสบ ลดอาการปวดศีรษะ และอาการทางผิวหนังร่วมในไข้มาลาเรีย ต้านจุลชีพ ที่ทำให้เกิดไข้ เป็นต้น (Nutmakul et al., 2016) ในบัญชียาหลักแห่งชาติ

มีรายละเอียดของยาห้ารากล ดังนี้

สูตรตำรับ

ในผงยา 100 กรัม ประกอบด้วย

รากย่านาง รากคนทา รากมะเดื่อชุมพร รากชิงชี รากไม้เท้ายายม่อม หนังกิ่งละ 20 กรัม

ข้อบ่งใช้

บรรเทาอาการไข้

ขนาดและวิธีใช้ ชนิดผง

ผู้ใหญ่

รับประทานครั้งละ 1 – 1.5 กรัม ละลายน้ำสุก วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ 6 - 12 ปี

รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 1 กรัม ละลายน้ำสุก วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร
เมื่อมีอาการ

ชนิดแคปซูลและชนิดเม็ด

ผู้ใหญ่

รับประทานครั้งละ 1 – 1.5 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ

เด็ก อายุ 6 - 12 ปี

รับประทานครั้งละ 500 มิลลิกรัม – 1 กรัม วันละ 3 ครั้ง ก่อนอาหาร เมื่อมีอาการ

ข้อควรระวัง

- ไม่แนะนำให้ใช้ในผู้ที่สงสัยว่าเป็นไข้เลือดออก เนื่องจากอาจบดบังอาการของไข้เลือดออก
- หากใช้ยาเป็นเวลานานเกิน 3 วัน แล้วอาการไม่ดีขึ้น ควรปรึกษาแพทย์
- ไม่แนะนำให้ใช้ในหญิงที่มีไข้ที่ประทุ หรือใช้ระหว่างมีประจำเดือน
(คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ, 2559)

ข้อมูลของสมุนไพรในตำรับยาห้าราก

ลำดับ	ชื่อสมุนไพร	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อวงศ์	ส่วนที่ใช้
1	คนทา	<i>Harrisonia perforata</i> (Blanco) Merr.	Simaroubaceae	ราก
2	ชิงชี	<i>Capparis micracantha</i> DC.	Capparaceae	ราก
3	มะเดื่อชุมพร	<i>Ficus racemosa</i> L.	Moraceae	ราก
4	เพ้ายายม่อม	<i>Clerodendrum indicum</i> (L.) Kuntze	Labiatae	ราก
5	ย่านาง	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels	Menispermaceae	ราก

รากเครื่องยา 5 ชนิด ที่ใช้ในตำรับยาห้าราก

งานวิจัยทางวิทยาศาสตร์ของตำรับยาห้าราก

ฤทธิ์ทางชีวภาพที่สัมพันธ์กับการรักษาไข้ของตำรับยาห้าราก อาทิเช่น ไข้หวัด ไข้หวัดใหญ่ รวมถึงไข้มาลาเรีย ซึ่งไข้มาลาเรียในมนุษย์ เกิดจากการติดเชื้อ 5 ชนิด ได้แก่ *Plasmodium falciparum*, *P. vivax*, *P. ovale*, *P. malariae* และ *P. knowlesi* โดยเชื้อที่มีความรุนแรงมากที่สุดคือ *P. falciparum* ทำให้มีอาการไข้ และอาการอื่นๆ ที่อาจทำให้รุนแรงถึงขั้นโคม่า และเสียชีวิตได้ อีกทั้งปัญหาสำคัญคือการดื้อต่อยาทำให้การพัฒนาต้านมาลาเรียยังคงมีอยู่ (Lin et al., 2010)

นอกจากนี้การมีไข้ยังเกี่ยวข้องกับการอักเสบ ที่อาจมีอาการอื่น ๆ ร่วมด้วย เช่น ตัวร้อน ปวดศีรษะ ปวดกล้ามเนื้อ ซึ่งการรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน คือให้ยาที่มีฤทธิ์ยับยั้งสารพรอสตาแกลนดิน ที่ทำให้เกิดการอักเสบ และมีไข้ตามมา หรือยาต้านการอักเสบที่ไม่ใช่สเตียรอยด์ นอกจากนี้ผื่นแพ้ที่ผิวหนัง ที่อาจเกิดร่วมกับการมีไข้ ซึ่งเกิดจากการหลั่งฮิสตามีน ทำให้เกิดอาการแพ้ต่างๆ หลายประการ เช่น น้ำมูกไหล จาม คัน อักเสบ และเพิ่มการหลั่งไซโตคายน์ชนิดต่างๆ ที่ทำให้เกิดการอักเสบ (Juckmeta, et al., 2014) อาการภูมิแพ้จึงสัมพันธ์กับการอักเสบและอาการไข้ด้วย นอกจากนี้อนุโมลอิสระที่มีในเนื้อเยื่อร่างกายมากเกินไป สามารถเกิดเป็นอนุโมลที่ว่องไว โดยจับกับไนตริกออกไซด์ ที่หลังจากขบวนการอักเสบ และทำลายเซลล์ปกติของร่างกายได้ (Juckmeta and Itharat, 2012) การศึกษาวิจัยผลของยาห้ารากจึงมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องหลายด้าน ได้แก่ ฤทธิ์ลดไข้ (อำภา และคณะ, 2551) ฤทธิ์ต้านเชื้อไข้มาลาเรีย (Nutmakul et al., 2016) ฤทธิ์ลดปวด

(Jongchanapong et al., 2010) **ฤทธิ์ต้านการอักเสบ** (Juckmeta and Itharat, 2012) (พินภัทร, 2553) **ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ** (Juckmeta and Itharat, 2012) (Singharachai, et al., 2011) **ฤทธิ์การยับยั้งเอนไซม์ไทโรซิเนส** (กมลรัตน์, 2553) **ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย และความเป็นพิษต่อเซลล์มะเร็ง** (Itharat et al., 2010) (Nuaeissara et al., 2011) **ฤทธิ์ต้านภูมิแพ้** (Juckmeta et al., 2014)

การศึกษาทางคลินิก

ฤทธิ์ต้านการแพ้แบบปฏิกิริยาภูมิคุ้มกัน (Suwannarat et al., 2012)

การศึกษาความเป็นพิษ

ทดสอบความเป็นพิษเรื้อรัง (พินภัทร, 2553) การทดสอบความเป็นพิษต่อเซลล์ ด้วยวิธีทดสอบการตายของไรทะเล (*Artemia salina* L.) ทดสอบการก่อกลายพันธุ์ด้วยการทดสอบเอมส์ (Ames mutagenicity assay) (Singharachai et al., 2011)

โดยสรุปจากการรายงานฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา ได้แก่ ฤทธิ์แก้ไอ แก้ปวด แก้ไข้มาลาเรีย ต้านการอักเสบ ฤทธิ์ต้านจุลชีพ ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ การศึกษาทางคลินิก การศึกษาทางพิษวิทยา เป็นต้น ของตำรับยา ผลที่ได้จากการศึกษายืนยันถึงประสิทธิภาพ และความปลอดภัย ของตำรับยาสมุนไพรตามองค์ความรู้ดั้งเดิม ดังนั้นจึงสามารถใช้เป็นวิธีการรักษาทางเลือกนอกเหนือจากการใช้ยาแผนปัจจุบัน และสามารถส่งเสริมการผลิตออกจำหน่ายสู่ท้องตลาดได้ ปัจจุบันมีรูปแบบผลิตภัณฑ์ยาห้ำรากลจำหน่ายอยู่ในท้องตลาด ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ให้มีการอนุญาตผลิต และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เป็นยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ พบว่ามีข้อมูลการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ทั้งสิ้น 19 เลขทะเบียนตำรับ (งานบริการข้อมูลสุขภาพผ่านอินเทอร์เน็ต, 2559) จึงสามารถแนะนำให้ประชาชนใช้ ในสรรพคุณลดไข้ได้เช่นเดียวกับยาแผนปัจจุบัน แต่ไม่เป็นอันตรายต่อตับหลังการใช้ระยะยาว และใช้เป็นข้อมูลสนับสนุน และเผยแพร่การใช้ตำรับยาแผนโบราณของไทยตำรับสู่ประชาชน และบุคลากรสาธารณสุขได้ต่อไป

ติดตามรายละเอียดฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา การศึกษาทางคลินิก และการศึกษาความเป็นพิษ ได้ใน

www.thai-remedy.com

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ กองตาพันธุ์. การศึกษาฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระของสารสกัดจากตำรับยาห้ารากและคาเฟอิกแอซิด ต่อการยับยั้งผลของรังสีอัลตราไวโอเล็ตชนิดเอ ในการกระตุ้นการเพิ่มขึ้นของเม็ดสีผิว. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (เภสัชวิทยา) มหาวิทยาลัยมหิดล. 2553.
- กองการประกอบโรคศิลปะ. ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข นนทบุรี; 2542a.
- กองการประกอบโรคศิลปะ. ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม เล่ม 1. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข นนทบุรี; 2542b.
- คณะกรรมการพัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่องบัญชียาจากสมุนไพร แนบท้ายประกาศบัญญัติหลักแห่งชาติ พ.ศ. 2559. ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 133 ตอนพิเศษ 86 ง., หน้า 11 , ลงวันที่ 12 เมษายน 2559.
- งานบริการข้อมูลสุขภาพผ่านอินเทอร์เน็ต สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. [cited 2016 May 4]. Available from: <http://fdaolap.fda.moph.go.th/logistics/drgdrug/DSerch.asp>.
- บุษบา ประภาสพงศ์. แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์: ภูมิปัญญาทางการแพทย์ และมรดกทางวรรณกรรมของชาติ. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร; 2542.
- พินภัทร ไตรภัทร. รายงานวิจัยเรื่องการศึกษาฤทธิ์ของสมุนไพรห้ารากอายุรเวทศิริราช ในการต้านอนุมูล อิสระ ต้านดาร์ออกเสบ และต้านเกล็ดเลือด. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย; 2553.
- สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ. ตำราการตรวจรักษาโรคทั่วไป 1 แนวทางการตรวจรักษาโรค และการใช้ยา. พิมพ์ครั้งที่ 5 พิมพ์ดี กรุงเทพมหานคร; 2553.
- อำภา คนชื้อ, ชยันต์ พิเชียรสุนทร, จินตนา สัตยาศัย, ประภาวดี พัวไพโรจน์, ศุภชัย ดิยวรรณันท์. การศึกษาฤทธิ์ลดไข้ของยาเบญจโลกวิเชียรในสัตว์ทดลอง. วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก (ฉบับเสริม) 2551; 6(2):41.
- Itharat A, Reuangnoo S, Panthong S, et al. Antimicrobial and cytotoxic activities of five Thai plants used as antipyretic drug. *Planta Med* 2010;76(12):1215-1219.
- Jongchanapong A, Singharachai C, Palanuvej C, Ruangrunsi N, Towiwat P. Antipyretic and antinociceptive effects of Ben-cha-lo-ka-wi-chian remedy. *J Health Res* 2010;24(1):15-22.
- Juckmeta T, Itharat A. Anti-inflammatory and antioxidant activities of Thai traditional remedy called "Ya-ha-rak". *J Health Res* 2012;26(4): 205-210.
- Juckmeta T, Thongdeeying P, Itharat A. Inhibitory Effect on β -Hexosaminidase Release from RBL-2H3 Cells of Extracts and Some Pure Constituents of Benchalokawichian, a Thai Herbal Remedy, Used for Allergic Disorders. *Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine* 2014;2014:1-8.
- Lin JT, Juliano JJ, Wongsrichanalai C. Drug-resistant malaria: the era of ACT. *Curr Infect Dis Rep* 2010;12:165-173.
- Nuaeissara S, Kondo S, Itharat A. Antimicrobial Activity of the Extracts from Benchalokawichian Remedy and Its Components. *J Med Assoc Thai* 2011;94(Suppl.7):S172-S177.

Nutmakul T, Pattanapanyasat K, Soonthornchareonnon N, Shiomi K, Mori M, Prathanturarug S. Antiplasmodial activities of a Thai traditional antipyretic formulation, Bencha-Loga-Wichian: A comparative study between the roots and their substitutes, the stems. *J Ethnopharmacology* 2016;193:125-132.

Singharachai C, Palanuvej C, Kiyohara H, Yamada H, Ruangrunsi N. Safety traditional medicine remedy: Ben-cha-lo-ka-wi-chian. *J Health Res* 2 Suwannarat w, Achariyakul M, Itharat A, Somboon Kiettinun. A clinical study of Thai medicinal formula “Benjalokawichien (Ha-Rak)” and each extract. *Thammasat Medical Journal* 2012;12(4):767-776.

